

noalbas, text de c. 1300 que per aquesta raó PMeyer creia obra d'un català. Alart, però, creu que l'autor era de Montpeller o la seva senyoria, i potser per això se li havia encomanat aquest mot. També apareix en doc. cancelleresc de 1304 (Finke, *Acta Ar.* III, 124); en els *CostTort.*: «si aytal hom farà covinença ab altre que li donarà 100 o 200 sous --- si li *materà* un hom o femna --- aytal covinença no val» (OL., p. 66); en Eiximenis (*NCl.* VI, 29, 30, 35 i passim; *Do. Comp.*, 313, 314); Bernat Metge: «Vàlter --- tramès-li un dels seus algtzirs --- jatsia que ella clarament entenés que aquell devia anar *matar* la sua dolça filla cara, emperò no --- sospirà gens ---» (*V. e Griselda*, *NCl.* X, 29.1).

Encara d'altres textos dels Ss. XIII-XIV. Altres vegades s'usen *matar* i *ociure* juntament, servint com recurs de varietat d'estil, p. ex. en Eiximenis: «O, mon Senyor! e tan volenter me *auciuria*, si Vós ho volguésseu! Mas pus sé que Vós no-u volets, suplic --- que Vós me *auciats*, o almenys, mon Senyor, me *matets* per mà de vostre sant àngel», *Dones*, § 357, f° 243r1. Però ja per aquell temps *ociure* s'anava convertint en un mot de luxe, mort en el llenguatge real, i així en els clàssics del S. XV, és *matar* el que es troba pertot: «aque<1>l que *mata* si mateix és flac e mo<1>l», *AntCanals* (*Scipiò*, *NCl.*, 40); «ell no la volie adorar, e lo pare algunes de vegades haguere-la *matada*, sinó que la mare la mantenie», «Santa Dúlcia era macipa de hun cavaller, e ell la volc forçar, e no volent consentir màrtir és, com la *matàs*», *StVicentF* (*Serm.* II, 171.2; *Quar.*, 286.54); «Respòs la Duquesa --- —La mia senyora, molt stic admirada que la Celsitut V. haja de creure que un --- cavaller de tanta virtut com és Tirant hagués a dir cosa neguna qui agreujàs la M. V., car si les orelles sues hoïen dir res qui fos en ofensa vostra se *matavia* ab tot lo món», *JnMartorell* (Ag. III, 55.21, § 211); «atessa la gran multitud de la gent qui infestava aquells dins lo loc --- jatsia los de dins ne *mataren* mlters dels de fora --- se reteren ---», doc. ross. de 1462 (*RLS* LII, 5). A penes cal dir que des d'aleshores *matar* ha quedat com a únic mot de la lleng. lit. i parlada fins als últims límits de la llengua.

En les llengües veïnes apareix també des de l'època preliterària. Tenim testimonis del mossàrab *matare* en *ħarġas* del S. XI (*Al-Andalus* XVII, 83). A Galfícia llegim «vestro homine Guntino Danieliz qui in meo peccato *matavi*» en un doc. de Celanova de 1022 (*MzPi.*, *Orig.*, 360); i encara que convindria comprovar-los millor, Du C. en troba un exemple lusità de 734, i Rayn. un de 772 relatiu a Coïmbra; en tot cas Cortesão en dóna de portuguesos segurs, un del S. XIII, i altres de *mataça* de 1151. En castellà apareix *matare* quatre cops traduint els ll. *interficere* i *necare* en les Glosses de Silos, de la 2.ª meitat del S. X; després apareix en el P. del *Cid*, Berceo, 1.ª *Cròn. Gral.*, i en massa des del S. XIV; d'Aragó n'hi ha cita en un doc. de 1062 de San Juan de la Peña.

Més enllà dels Pirineus, a penes. Tanmateix, a part del ja esmentat en el *Blandin de Cormoalbas*, se'n citen, amb el significat hispànic, alguns de medievals en llengua d'oc, tots ells crec del Beato o del Llen-

guadoc. En canvi avui el límit entre *matar* i *aucí* coincideix del tot amb la frontera lingüística catalano-occitana, almenys perfectament en tota la zona gascona (*aucí* fins al cim de la Vall d'Aran etc.).¹ Però els nombrosos topònims en *Mato-* recollits pel dicc. de Sabar-thès provenen que el mot es va usar en el dept. de l'Aude i potser hi sobreviu en algun lloc: *Mato-Jagino*, *Mato-Jousious*, *Mattepezouls* (o sigui 'mata-polls'), escrit *Maclapedilli* ja el 914.

L'ús de *matar* com a sinònim d'*interficere* o *occidere* no és, però, l'únic antic a la Pen. Ibèrica. *MzPi.*, en el seu glossari als *Infantes de Lara*, cridà l'atenció vers l'acc. 'ferir (una persona, sense matar-la)', que es troba en un fur castellà de 1131, en el *Libro de Alexandre*, en el *Cuento de Otas*, lleonès de princ. S. XIV, i en la *Cròn. Gral.* castellana de 1344: però un ms. d'aquesta, escrit c. 1500, donant mostres de no entendre-ho ja, ho interpola; és possible que surti d'això la locució *matar-se* 'lluïtar amb algú, barallar-s'hi durament', conservat fins avui, que ja hem vist en *JnMartorell*, i en cast. ja en bastants textos dels Ss. XIII i XIV. Probt. és una especialització d'aqueix sentit arcaic, conservada en el llenguatge hípic i veterinari, l'acc. 'ferir o nafrar una bèstia' (en particular perquè els guariments li fan *matadures*, *AlcM*, s. v., § 1); en cast. també *matar* (el *çapato*) parlant de les sabates que mortifiquen els peus, ja en Nebrixa (i vegeu-ne una cita colombiana de 1627, referent al caiman que fa malbé els seus cadells en agafar-los, en la nota 4 del *DECH*).

Amb aquestes accs. no estem gaire lluny del sentit del fr. *mater*, oc. *matar*, 'abatre, dominar, afligir' —«se truis Rollant ne lerrai que ne-l *mat*», *Roland*; «ieu ai ja vist albre fullhat / que-s cocha, puis gel lo *mat*», *Bertran de Born* etc.—, i que de vegades arriba també a 'ferir': «a terra lo van derrocar / e tant nafrar e tant *matar* / entró que semblec que fos mortz», *Guilhem de la Barra*.² L'acc. gallo-romànica també va ser italiana, puix que trobem *ammattare* c. l'any 1330 en l'abruzzès Buccio de Ranallo: «che questa persona *ammacte* / che tanto me combacte» (*ci-* mera grafia per *-tt-*), *Wiener Sitzungsber.* CX, 414; napol. *smattare* «abbattere»; i Petrocchi cita les accs. «premare, incalzare; punire; straziare; confondere» en Fr. da Barberino (c. 1300) i en la *Vita di Sta. Margherita* (c. segle XIV).³

Aqueixes accs. reapareixen algunes vegades en portuguès antic, com en João Coelho: «non me soubeu dos meus olhos melhor / per nulha ren vingar ca me vinguei; / e direi-vos que mal que os *matei*: / levei-os d'u veñan sa senhor», *Cancioneiro da Ajuda*, v. 3831.⁴

Pel que fa a l'etimologia és insostenible la idea de M-Lübke (*REW*, 5401) i CMichaëlis (*RLus.* III, 183-4; XXIII, 53; *KJRPb.* IV, 344),⁵ que *matar* i l'adjectiu *mat* surtin del substantiu *mat* 'jugada final dels escacs', d'etimologia perso-aràbiga.⁶

Que un mot d'ús universal des del S. X almenys, per a una noció tan elemental i bàsica com la de 'matar', pugui venir d'un joc aristocràtic com els escacs és ja inadmissible en si; ho seria ja també per raons cronològiques, com sigui que no hi ha notícies dels es-